

Перевезій Віталій

**ПОЛІТИЧНА УЧАСТЬ РЕЛІГІЙНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ФАКТОР
КОНФЛІКТОГЕННОСТІ РЕЛІГІЙНОГО
СЕРЕДОВИЩА**

(на прикладі виборчої кампанії 2006 р.)

Протягом півтора року від початку осені 2004 до середини весни 2006 Україна перебувала у безпрецедентному у своїй історії становищі виборчого марафону. У цей період державний та суспільний механізми зазнали грандіозних за своїми масштабами змін. Відбулася політична реформа, що докорінно перебудувала систему державного устрою. Розпочалося творення реального громадянського суспільства, основою якого стало усвідомлення громадянами своєї ролі у суспільних процесах.

У цих процесах релігійні організації були не лише суб'єктами, але почасти й об'єктами політичної дії. Вони відстоювали ту систему політичних цінностей, яка найбільшою мірою відповідала їх інтересам і світоглядним орієнтирам. З іншого боку, політичні сили намагалися використати авторитет церков для досягнення власних електоральних цілей.

Президентська кампанія 2004 р. стала символом політичного цинізму і масового використання брудних політичних технологій маніпулювання суспільною свідомістю. Участь релігійних організацій у цій кампанії негативно позначилася на їх репутації. У зв'язку із цим окремі церкви публічно заявили про свій намір не долучатися до політичних процесів у майбутньому. Ідею відсторонення церкви від політики підтримало новообране державне керівництво в особі тоді ще існуючого Державного комітету у справах релігій. 10 січня Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) і колегія Державного комітету у справах релігій зробили спільну заяву,

якою ініціювали впровадження відповідальності за участь і залучення релігійних інституцій і діячів до політичної агітації. З цією метою автори заяви виступили із зверненням до депутатів Верховної Ради, в якому пропонувалося законодавчо впровадити відповідальність за участь релігійних організацій у політичній діяльності. Чинне законодавство не передбачає відповідальності за такі дії. Заяву підписали провідники Української православної церкви Київського патріархату, Української православної церкви Московського патріархату, Української автокефальної православної церкви, керівники протестантських, єврейських, мусульманських релігійних інституцій¹.

Спільну заяву Держкомрелігій та ВРЦіРО не підписали представники Української греко-католицької церкви, Римо-католицької церкви в Україні, Всеукраїнського союзу церков християн віри євангельської (п'ятидесятників) та Української лютеранської церкви. Позицію непідписантів висловив президент УГКЦ Любомир Гузар. У листі до голови Держкомітету у справах релігій, членів ВРЦіРО він зазначив, що спільна заява, в якій йдеться про заборону духовенству проводити агітацію, є лише повторенням загальновідомих речей і він, як глава УГКЦ, “не вважає логічним підписання такої заяви спільно церковними та державними органами, бо документ має чисто політичний характер...”. Митрополит констатував, що проблему участі церков та релігійних організацій у політичних процесах належно висвітлюють Конституція, чинний Закон про свободу совісті та декларації окремих церков і релігійних організацій, опубліковані протягом президентської виборчої кампанії. Глава УГКЦ вважав недоречним прийняття нових законів, що регулювали б цю сферу. “Владні і політичні структури повинні мати достатнє розуміння відносин церкви і держави. Нормативним тут має бути не закон, а сумління”, – висловив переконання владика Любомир (Гузар)².

Свою позицію стосовно участі релігійних організацій у виборчому процесі чітко висловив Президент В.Ющенко, коли на зустрічі з членами ВРЦіРО, що відбулася 3 березня 2006 року,

заявив, що участь релігійних організацій у виборчій агітації суперечить не лише нормам українського законодавства, а й внутрішнім церковним засадам³.

Випереджаючи заяву Президента, Синод єпископів Києво-галицької митрополії УГКЦ, який відбувся 16 січня 2006 року, ухвалив рішення про заборону священикам УГКЦ балотуватися до органів влади і місцевого самоврядування, мотивуючи його вимогами канонічного права (канон 383 Кодексу канонів для східних католицьких церков) та складною суспільно-політичною ситуацією в країні. Під час засідання Синоду Любомир Гузар назвав участь духовенства УГКЦ у виборах до обласних рад у 2002 році “негативним досвідом”⁴.

Слідом з рішенням Синоду УГКЦ послідувала ухвала Синоду УПЦ КП від 1 березня 2006 року, якою було окреслено позицію невтручання УПЦ КП у виборчу кампанію. Синод вирішив вважати неприпустимим використання церкви під час виборчої кампанії до Верховної Ради України та розпалювання релігійної ворожнечі та ще раз нагадати єпископату, духовенству і мирянам УПЦ КП про необхідність дотримуватися законів України, якими заборонено проводити в храмах політичну агітацію або іншим чином використовувати Церкву в агітаційній кампанії. Синод також схвалив Звернення до архієреїв УПЦ МП із закликом “не допускати втягування церкви у політичну агітацію і не порушувати ні громадянські закони, ні церковні канони і постанови”⁵.

2 березня, напередодні зустрічі Президента із членами ВРЦіРО, предстоятель УПЦ МП митрополит Володимир (Сабодан) заявив, що рішенням Архієрейського Собору до Верховної Ради можуть балотуватися лише миряни, а священнослужителям дозволено брати участь у виборах до місцевих рад. “Православна церква утримується від рекомендацій, у списках яких партій варто брати участь священикам у виборах до місцевих рад... Ми будемо молитися, щоб до управління країною прийшли сили, що поєднують народ, а не роз’єднують його, щоб ми швидше завершили окреслену політреформою

реконструкцію й відновлення владних структур і почали займатися будівництвом”, – сказав митрополит Володимир⁶.

Після оприлюднення позиції Президента стосовно питання участі релігійних організацій у виборчому процесі у ряді регіонів відбулося символічне підписання декларацій між місцевими органами виконавчої влади і представниками церков, у яких гарантувалася неучасть останніх у виборах. З березня Меморандум “Про спільну участь в духовному відродженні Херсонського краю та неучасть релігійних організацій області у виборчих перегонах 2006 року” підписали губернатор Херсонщини Борис Сіленков і лідери релігійних громад області. У Меморандумі, зокрема, зазначалося: “Сторони домовляються про неучасть юридичних осіб релігійних організацій у виборчих перегонах 2006 року, про відсутність будь-якого адміністративного впливу на волю виборців-віруючих, що відповідає вимогам діючого законодавства України про свободу совісті та стає підґрунтям для подальшої плідної співпраці релігійних організацій з органами влади”⁷.

Під час схожої зустрічі чернігівського губернатора Миколи Лаврика з членами обласної ради церков і релігійних організацій ідея про неприпустимість політичної агітації у стінах храмів знайшла підтримку усіх присутніх. Однак позиція представників влади стосовно того, що священники та лідери релігійних організацій мають утримуватися від висловлювання будь-яких думок, як позитивних, так і негативних, щодо партій та кандидатів й поза церковними мурами, викликала дискусію, під час якої зазначалося, що священники, як громадяни України, мають право обирати та бути обраними до органів місцевого самоврядування. Так само, як і будь-які інші люди, вони мають право вільно висловлювати свої думки⁸.

Під час зустрічі голови тернопільської облдержадміністрації Івана Стойка з керівниками єпархіальних управлінь християнських конфесій Тернопільщини було прийнято консолідуюче рішення про те, що “церква не може бути майданчиком для виборчих перегонів”. Представник влади просив ієрархів не

допустити проявів політичної агітації у храмах. Ієрархи зазначили, що підтримують позицію влади щодо невтручання у виборчу кампанію та забезпечення проведення чесних і справедливих виборів. Щоправда, на зустрічі не було представників УПЦ МП⁹.

Ці та інші зустрічі, що відбувалися в інших регіонах, швидше схожі на протокольні акції, спрямовані на реалізацію побажань Президента. Крім того, їх рішення не тільки не мали ніякої юридичної сили, але й вимагали від влади виконувати обов'язки, покладені на неї безпосередньо законодавством України. Зокрема, як уже зазначалося, херсонський губернатор обіцяв не застосовувати “будь-якого адміністративного впливу на волю виборців-віруючих”. Представники церков, які підписували ці декларації, окрім власного авторитету, не мали жодних важелів впливу на рядове духовенство у тому разі, якби воно виявило бажання взяти участь у виборах. Під час зустрічі в тернопільській держадміністрації предстоятель УАПЦ Мефодій (Кудряков) зазначив, що він особисто негативно ставиться до участі священників у виборах, але прямої заборони видати не може. Вже після виборів владика Ігор (Возняк), архієпископ Львівський УГКЦ із задоволенням повідомляв, що священники архієпархії виявили послух і не балотувалися до рад усіх рівнів¹⁰. Незважаючи на церковну заборону, священник УПЦ МП Дмитро Сидор балотувався в депутати Верховної Ради від блоку Наталії Вітренко. При цьому він, вважаючись духовним лідером руху православних русинів, висунув свою кандидатуру на посаду мера Ужгорода вже відповідно до рішення Архієрейського Собору УПЦ МП, яким було дозволено духовенству брати участь у місцевих виборах. (Сам Д.Сидор — депутат Закарпатської обласної ради з 2002 р.)

Під час виборів 2006 року, втім як і на всіх попередніх виборах, релігійні організації вважали своїм обов'язком виступити зі зверненнями, посланнями та відозвами до віруючих. Такий вид діяльності вони вважали проявом соціального служіння, а не політичною агітацією. У цих документах не знаходимо

жодної персоніфікації, вони мають загальнодекларативний характер і апелюють в основному до християнського сумління віруючих. Від останніх вимагається проявити громадянську свідомість і обрати гідних політиків, які у своїй діяльності керуються основними християнськими принципами. Такого типу документом є, наприклад, звернення Синоду єпископів УГКЦ з нагоди виборів, оприлюднене прес-службою глави УГКЦ 15 березня 2006 р. Владика УГКЦ вибудували пріоритети, які мають домінувати у виборчих програмах партій:

1. Основним пріоритетом діяльності влади має бути справжнє добро людини, а передовсім визнання цінності людського життя від моменту зачаття і аж до природної смерті.

2. Держава повинна підтримувати основну клітину суспільства – сім'ю.

3. Навчання і виховання дітей та молоді належить будувати на здорових моральних засадах, у випадку України – на християнській традиції, яку зберігав наш народ протягом століть.

4. Українську мову, як джерело і виразник ідентичності народу, слід оберігати і розвивати, а не використовувати як розмінну монету в боротьбі за голоси виборців. Мовне питання потрібно розглядати з позицій національних інтересів українського народу.

5. Програми партій мають декларувати національну та релігійну толерантність, вільну від незаконного втручання в релігійне життя конфесій або їх однобічної підтримки, а партія чи блок у своїй діяльності цього дотримуватися.

6. Кандидат повинен надавати перевагу загальному добру народу над особистими чи партійними інтересами. Позицію кандидата можна визначити не за його обіцянками, а за ділами¹¹.

Однак офіційні послання, меморандуми, звернення, декларації, рішення Синодів і Соборів не відображають реальної картини участі релігійних організацій у парламентських виборах 2006 року. Президентські вибори 2004 р. розкололи країну на два ворожих табори, один з яких здобув перемогу, інший вичікував моменту для реваншу. До складу цих протиборчих таборів

формально чи неформально належали їй релігійні організації. Одні з них, чиї лідери перебували поруч із Віктором Ющенком на сцені Майдану, переживаючи відчуття виконаного обов'язку в момент боротьби за демократію, після помаранчевих подій поспішили заявити про свою подальшу неучасть у політичних процесах. Однак у релігійному середовищі були й сили, яким довелося пережити гіркоту важкої поразки, котрі відчували, що нова влада не має наміру відстоювати їх політичні інтереси, а швидше навпаки: політика “помаранчевих” буде гостро суперечити цим інтересам. Чи мали за цих умов представники влади на чолі з Президентом моральне право вимагати або навіть просити ієрархів церков, що відчували цю владу собі чужою, не брати участі у політичному, а отже, у виборчому процесі? Тим більше, що будучи ще опозицією, вони самі активно скористалися підтримкою релігійних організацій надзвичайно широкого спектра.

Не секрет, що прихід до влади “помаранчевих” найбільше суперечив інтересам однієї, але найпотужнішої в Україні релігійної організації – Української православної церкви. Аналіз причин цього явища не є завданням цієї статті. Однак навіть усім відомих неодноразових заяв Віктора Ющенка про необхідність створення Єдиної помісної православної церкви, його відкритих симпатії до греко-католиків, контактів з анафемованим патріархом Філаретом, дружби зі “сектантами” (в його оточенні Л.Черновецький) достатньо, щоб зрозуміти, чому УПЦ підтримала альтернативну В.Ющенку кандидатуру під час президентських виборів.

У період між президентськими і парламентськими виборами офіційна УПЦ не виявляла помітної політичної активності. Офіційні речники УПЦ постійно наголошували, що Церква не буде підтримувати жодної політичної партії на виборах 2006 р. На цьому, зокрема, під час прес-конференції, що відбулася 14 листопада 2005 р., наголосив митрополит Володимир (Сабодан)¹².

Однак цей факт не повинен вводити в оману. “Православну громадськість” у цей час у постійному політичному

напруженні тримали наближені до церкви громадські організації, союзи, братства тощо. Саме вони озвучили і відстоювали, часто у радикальній формі, політичні ідеї близькі церковному проповіді.

У той час, коли ейфорія від перемоги на президентських виборах кінця 2004 р. серед учасників “помаранчевої революції” почала поступово згасати, опоненти новообраного Президента стали об’єднуватися під гаслами захисту проросійського зовнішньополітичного курсу, російської мови та православної віри. Основними організаторами перших антипомаранчевих виступів стали не політичні опоненти Президента Ющенка, а керівники громадських навколоцерковних організацій, часто за підтримки православного духовенства, належного до УПЦ МП. За інформацією Інтернет-сайту “Рупор”, уже 27 грудня 2004 р. група священнослужителів УПЦ МП з Донбасу виступила зі зверненням до всіх православних мирян, в якому висловила своє занепокоєння стосовно того, що Україну очікує “терниста путь” у зв’язку з тим, що Президентом був обраний Віктор Ющенко, замість “обранця Божого” – Віктора Януковича¹³.

4 січня 2005 р. Комітет захисту Конституції і демократії в Одесі, який очолив лідер проросійської організації “Единое отечество” Валерій Кауров, поширював листівки, в яких заклиалося не визнавати результатів повторного голосування другого туру виборів Президента України та організувати проведення безстрокової акції “Одеса за чесні вибори” та “Одеса проти Ющенка”. За інформацією Інтернет-видання “Майдан” листівки розповсюджувалися у Кафедральному соборі Успіння Пресвятої Богородиці Одеської і Ізмаїльської єпархії УПЦ МП під час літургії, яку очолював митрополит Агафангел (Саввін)¹⁴. Заклики до непокори і невизнання результатів виборів містилися у газеті “Единого отечества” “Православный телеграф”¹⁵.

Щоправда, 13 січня прес-служба Одеської єпархії Української православної церкви Московського патріархату поширила заяву, в якій спростовувалося твердження Валерія Каурова про благословення митрополитом Агафангелом учасників

акцій на підтримку Віктора Януковича в Одесі. Прес-служба заявила, що “Единое отечество” є самостійною громадською, а не церковною організацією, позиція її лідера не є тотожною позиції церкви, а сам В.Кауров не є довіреною особою правлячого архієрея митрополита Агафангела. Рубрика “Митрополит Агафангел” на сайті “Единого отечества”, а також газета “Православний телеграф” – приватна ініціатива Валерія Каурова і видаються без узгодження з єпархією¹⁶.

Акції на підтримку экс-кандидата на посаду Президента України Віктора Януковича, що відбулися в Одесі у січні 2005 р. та були ініційовані “Единым отечеством”, підтримала інша громадсько-релігійна організація “Союз православных граждан”.

8 січня в Луганську відбулися збори представників православних братств Донбасу, у яких також взяли участь лідери російської громади Луганської області, російського руху України, партія “Русский блок” і Спілка донських козаків. Збори провів керівник Донбаського відділення Союзу православних братств України Н.Н.Конохов за благословенням протоієрея Валерія Лазора УПЦ МП. Зібрання ухвалило так звану “Луганську декларацію”, у якій наголошувалося, що “православні християни не можуть миритися з захопленням влади в Києві “націонал-бандерівським” режимом, лідер якого В.Ющенко є прихильником УПЦ КП”. У декларації нову “помаранчеву” владу було названо “бандерівським режимом”, який підтримує анафемованого Філарета, а тому й сам підпадає під анафему. Автори декларації, посилаючись на “Соціальну концепцію РПЦ”, стверджували, що “належність глави держави до “розкольницького угруповання” не залишає можливості православним християнам бути лояльними до такої незаконної влади”, звідки робили висновок про те, що “в цих умовах Луганський край, Донбас, Крим і Новоросія зобов’язані відгородити себе від розкольницької, уніатської “бандерівської” окупації, що тримається на підтримці США, Польщі і Євросоюзу, і об’єднатися в Південно-Східний суб’єкт федерації”. Збори прийняли рішення брати активну участь у масових акціях протесту,

організованих Прогресивно-соціалістичною партією Наталії Вітренко, Російською громадою Криму і страйкомом Донбасу у Донецьку, Луганську та Криму, і закликали до загальнодержавного політичного страйку¹⁷. Згідно з інформацією Інтернет-сайту “Новости” “Луганська декларація” розпльвсюджувалася у деяких православних храмах Донецької області¹⁸.

17 січня в Одесі прес-секретар Союзу православних громадян, завідувач відділу України Інституту країн СНД Кирил Фролов закликав екс-кандидата на посаду Президента України Віктора Януковича “очолити повстання православних”. На думку Фролова, Янукович не мав права зупиняти акції протесту проти оголошених ЦВК результатів голосування. На Інтернет-сайті організації “Единое отечество” він заявив, що “біси “помаранчевої революції” побоюються рішучості Віктора Януковича, а “помаранчевий закат” тримається виключно на підтримці ОБСЄ, “ляхів” та брюссельських глобалістів. Вони бояться, що Донбас справді повстане. За словами Кирила Фролова, у Луганську, Донецьку, Криму та Одесі розмах акцій на підтримку Віктора Януковича перебільшив розміри “помаранчевої комедії” на київському Майдані. Союз православних громадян запропонував Віктору Януковичу очолити цю організацію¹⁹.

Щоправда, сам екс-кандидат у Президенти не виявив радикальної рішучості і в перші поствиборчі місяці обмежився лише кількома заявами про підтримку російської мови і православної церкви. 21 січня 2005 р. в інтерв'ю телерадіокомпанії “Україна” він заявив, що в Україні потребують захисту російська мова та православна церква. “Я зроблю все, щоб захистити православ'я в Україні”, – запевнив Віктор Янукович²⁰.

9 березня під час Всесвітнього російського народного собору екс-кандидат в Президенти України сказав, що Партія регіонів України підтримує традиційну православну церкву, маючи на увазі УПЦ МП. Крім того він заявив про неприпустимість втручання держави у справи церкви²¹.

Незіставність методів політичної діяльності поміркованої Партії регіонів і радикалізованих православних громадських

організацій призвела до пошуків останніми союзників у таборі настільки ж радикальних політичних сил. Внаслідок чого з'являються на перший погляд неприродні союзи, в які об'єдналися православні організації і політичні сили апіорі атеїстичного спрямування, як, наприклад, компартія і партія прогресивних соціалістів. Об'єднавчим стержнем цих союзів стало прагнення зупинити євроатлантичний поступ України і спрямувати її політику у виключно проросійське русло. Так, під час мітингу, організованого комуністами 21 лютого 2005 р. біля секретаріату Президента з вимогою відмовитися від політики України, спрямованої на входження до Європейського Союзу і НАТО, близько 100 віруючих Української православної церкви проводили молебень на знак протесту проти вступу до НАТО й за проросійську політику України²².

Протягом передвиборчого періоду тривав процес формування православно-прогресивної коаліції, до складу якої мали увійти політична сила Н.Вітренко і Союз православних громадян України, очолюваний В.Кауровим. Ідейною платформою цього об'єднання, за словами останнього, став захист російської мови, канонічного православ'я, федералізації, ідеї утворення міждержавного союзу України, Росії і Білорусі. "Православно-прогресивний блок" спрямовував свої зусилля на організацію акцій задля недопущення входження України до Північноатлантичного альянсу²³.

Особливо активну діяльність коаліція розгорнула в Одесі, де, заручившись підтримкою митрополита Агафангела, провела низку акцій протесту (одну з них назвали "Народним трибуналом над помаранчевим режимом") проти втручання влади у церковні справи і намагання утворити незалежну від Московського патріархату помісну церкву²⁴.

Іншою наближеною до УПЦ громадською організацією, що активно проявила себе під час виборів, був Союз православних братств України (СПБУ). Ще наприкінці вересня 2005 р. за участю СПБУ і Православного братства Олександра Невського було утворене всеукраїнське об'єднання "Православний вибір"

“для відстоювання інтересів віруючих УПЦ (МП) на майбутніх парламентських і місцевих виборах”. Голова СПБУ В.Лукіяник повідомив, що “Православний вибір” створений як аналітичний центр для вивчення програмних положень політичних сил, що візьмуть участь у виборах, а також наступного моніторингу виконання їхніх обіцянок після виборів. Голова Православного братства Олександра Невського Ю.Єгоров заявив, що готовність захищати інтереси Української Церкви виявили партія “Держава”, Партія регіонів, Російський блок, партія “Союз”, Комуністична партія України²⁵.

Однак із наближенням виборів голова СПБУ Валентин Лукіяник заявив, що Союз підтримує Комуністичну партію України. Офіційно про це було повідомлено 27 січня 2006 р. на прес-конференції “Православна церква напередодні виборів”, що проходила у прес-центрі Лігабізнесінформ. Він відзначив, що СПБУ виробив принципи співпраці з політичними партіями. За словами В.Лукіяника, Союзу близькі основні принципи КПУ, серед яких: патріотизм, праця, захист російської мови, негативне ставлення до несправедливого збагачення. В.Лукіяник повідомив, що Союз консультувався також з іншими політичними силами, однак тільки КПУ запропонувала йому місця у виборчих списках до ВРУ й місцевих рад. Також глава Союзу зазначив, що православні за жодних умов не будуть підтримувати блок партій Народний Союз “Наша Україна”, БЮТ, СПУ, “Пора-ПРП”, РУХ, а також близькі їм за ідеологією партії²⁶.

Отже, як бачимо, спекуляція популярними серед значної частини населення гаслами про захист проросійського зовнішньополітичного курсу України, російської мови і православ'я різними політичними силами і їх намагання залучити до своїх лав православні громадські організації, застосовуючи методи підкупу місцями у списках, призвели до того, що навколо-церковні об'єднання прихильників УПЦ під час парламентських виборів виявились у ситуації особистого змагання, намагаючись заявити себе головним партнером церкви. Це призвело до серії взаємних звинувачень між лідерами цих організацій. У

відповідь на заяву В.Лукіяника прес-служба Всеукраїнської громадської організації “Союз православних громадян України” заявила, що інформація про те, що “канонічна Православна церква на виборах до Верховної Ради підтримує КПУ”, не відповідає дійсності. Союз православних громадян повідомляв, що Союз православних братств – “це лише одна (далеко не найчисельніша) з регіональних православних громадських організацій, яка жодним чином не представляє офіційної позиції УПЦ МП.

Крім того, інші православні організації підтримують інші політичні сили, наприклад, Партію регіонів або “Народну опозицію”, і це, знову-таки, не позиція самої церкви”, – йшлося у повідомленні²⁷.

7 лютого прес-служба Союзу православних братств України у відповідь на звинувачення “Союзу православних громадян України” оприлюднила заяву, у якій назвала діяльність коаліції Прогресивної соціалістичної партії України та громадської організації “Единое отечество” “сумним випадком політичної агітації серед православних громадян”, який “є наслідком заангажованості та недостатньої політичної культури окремих громадських діячів”. Прес-служба Союзу православних братств України заявила, що “не сповідання тих чи інших політичних принципів, а рівноправне співробітництво... є причиною участі у виборчому процесі православних громадян”. Саме на таких принципах ґрунтується співпраця СРБУ і КПУ²⁸.

23 лютого Голова Союзу православних братств В.Лукіяник в інтерв'ю газеті “Радянська Луганщина” підтвердив, що найпослідовнішим союзником православних є Комуністична партія. “А довкола Ющенка об'єдналися сили, що працюють проти православної цивілізації, і це було видно на Майдані, коли там були і кардинал, і баптист, і рабин, і Філарет, усілякі сектанти”, – заявив В.Лукіяник²⁹.

Протистояння між СРБУ і СПГУ тривало і після виборів. СРБУ звинуватило СПГУ у тому, що останній своїми діями дискредитує УПЦ МП. Приводом до звинувачення став факт

роздачі у багатьох храмах Києва УПЦ МП молодими людьми агітаційної газети “Православний телеграф” (видавець – організація “Единое отечество”). За словами представників СПБУ, не переборюючи 3-відсотковий бар’єр, керівництво “Единого отечества” таким чином, швидше за все, хотіло продемонструвати православним Києва, які мають різні політичні переконання, прихильність Московського патріархату саме ідеям Прогресивної соцпартії, яку “курує “Единое отечество”. У світлі останнього, заяви представників Київської митрополії про політичну незаангажованість Православної церкви зводяться нанівець діяльністю псевдо-захисників її інтересів, таких як “Единое отечество” і прогресивні соціалісти”, – сказано в інформаційному повідомленні, що зявилося 10 квітня на сайті Православної громадянської аналітичної служби “Православний погляд”³⁰.

Найрезонанснішою подією, пов’язаною із участю УПЦ у виборчому процесі стала пряма участь у виборах митрополита Одеського і Ізмаїльського, постійного члена Священного Синоду Української православної церкви Московського патріархату Агафангела (Саввіна), який очолив виборчий список Партії регіонів на виборах в Одеську облраду³¹. Під час зустрічі лідера Партії регіонів Віктора Януковича з одеситами на Куликовому полі 21 березня митрополит пояснив свій вибір тим, що за керівництва Кабінетом Міністрів України Віктор Янукович не тільки вживав заходів для розвитку державної економіки, але і “відроджував духовність нашого суспільства”³².

Діяльність православних громадських об’єднань, частково духовенства і ієрархів УПЦ у виборчому процесі дали підстави до чергових звинувачень церкви у політичній заангажованості та використанні її авторитету у вузькопартійних інтересах. Під час проведення “круглого столу” “Релігії і парламентські вибори – 2006”, організованого за підтримки фонду “Відродження”, професор Анатолій Колодний, керівник відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Григорія Сковороди, заявив, що УПЦ МП грубо втручається у виборчу кампанію в

Україні. За словами професора, УПЦ МП підтримала комуністів, Партію регіонів, а також блок “Народна опозиція” Наталії Вітренко. А. Колодний стверджував, що Московський патріархат надає підтримку політикам через громадські організації – “православні братства”³³.

Звинувачення у незаконній політичній діяльності в адресу УПЦ МП звучали й з уст представників інших релігійних організацій, особливо УПЦ КП. Вище йшлося про те, що Синод УПЦ КП, що відбувся 1 березня 2006 року, ухвалив Звернення до архієреїв УПЦ МП із закликом “не допускати втягування Церкви у політичну агітацію і не порушувати ані громадянські закони, ані церковні канони і постанови”. Напередодні виборів Прес-служба Луцько-Волинської єпархії УПЦ КП звинуватила Союз православних братств України та духовне управління християнських церков “Царство Боже” у порушенні ст. 5 Закону України “Про свободу совісті та релігійні організації” і декларації, підписаної керівниками церков, про невтручання у виборчий процес. У підтвердження заяви прес-секретар о. Віталій Собко показав журналістам газети згаданих релігійних організацій, де у першому випадку містився відкритий заклик до віруючих голосувати за П.Симоненка (газета “Православний взгляд” №19, березень 2006 г.), а в другому – за партію “Собор” – УРП (газета “Царство Боже”). На його думку, Московський патріархат повинен публічно вибачитися за порушення українських законів та заборонити своїм братствам незаконну політичну діяльність³⁴.

Коментуючи факт утворення об’єднання “Православний вибір”, прес-секретар Київської патріархії ігумен Євстратій Зоря заявив: “Київський Патріархат не планує брати участь у агітаційних кампаніях і цим самим порушувати закон, бо віруючі йдуть до храмів молитися Богу, а не слухати агітацію”³⁵.

Парадокс у тім, що самі представник УПЦ КП ніколи не гребували участю у політичних акціях. Не був винятком і міжвиборчий період. Сам патріарх Філарет брав участь у відкритті VI З’їзду Української народної партії, який проходив 26 лютого

2005 року у Національному палаці “Україна”. Він не тільки благословив учасників з’їзду, а й зробив політичну заяву, в якій зазначив, що для подальшого розвитку України необхідно, щоб усі національно-демократичні і патріотичні сили, які на виборах підтримували Президента України Віктора Ющенка, зберігали консолідованість та тісно співпрацювали між собою³⁶.

Лише у Хмельницькій області депутатами різних рівнів стали 14 представників УПЦ КП. Депутатом Хмельницької обласної ради обраний правлячий архієрей Хмельницької єпархії УПЦ КП, архієпископ Хмельницький і Кам’янець-Подільський Антоній (в миру Махота Владислав Васильович), який очолював список Українського народного блоку Костенка і Плюща. Окрім УНБ Костенка і Плюща, священики УПЦ КП представляли Блок Юлії Тимошенко і Народний союз “Наша Україна”³⁷.

Отже, розглянувши проблему участі релігійних організацій у політичних процесах на прикладі парламентських виборів 2006 р., приходимо до таких висновків:

- по-перше, релігійні організації попри чергові заяви про власну аполітичність, стали не лише активними суб’єктами, але й об’єктами виборчого процесу. Така їхня поведінка була зумовлена, з одного боку, чіткоозначеними і неоднорідними політичними інтересами, які мають різні церкви, з іншого – намаганням майже усіх політичних сил, що брали участь у виборах, використати “релігійний фактор” у електоральному змаганні;

- по-друге, під час останньої виборчої кампанії було здійснено спробу дискредитації ідеї впливу церкви на політичне життя держави, активна громадянсько-політична позиція окремих представників церков і релігійних організацій загалом різко критикувалася. У зв’язку із цим участь релігійних організацій в агітаційній кампанії мала здебільшого прихований характер. Агітація велася через громадські організації, священики і єпископи балотувалися до рад місцевого рівня, ієрархи церков активно не опротестовували спроби різних політичних сил використати авторитет церкви у власних цілях;

- по-третє, на наш погляд, така ситуація не може вважатися нормальною: участь релігійних організацій у суспільно-політичних процесах не може бути обмеженою адміністративними засобами. Ці питання є внутрішньою справою самих церков і їх вирішення може диктуватися лише сумлінням ієрархів, духовенства та віруючих. На них лежить відповідальність за авторитет церкви.

¹ <http://www.proua.com/news/2005/01/10/170120.html>.

² http://www.risu.org.ua/ukr/resourses/religdoc/ecumen_doc/statement_noagit/.

³ <http://www.religare.ru/article26849.htm>.

⁴ <http://www.ugcc.org.ua/ukr/press-releases/article;2877/>.

⁵ <http://www.uaorthodox.org/news.php?pid=697>.

⁶ <http://www.pravoslavie.ru/news/060301163137>.

⁷ <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;9365/>.

⁸ <http://orthodoxy.org.ua/uk/node/1012>.

⁹ <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;9416/>.

¹⁰ <http://www.ugcc.lviv.ua/>.

¹¹ <http://www.ugcc.org.ua/ukr/documents/appeal2006/election2006/>.

¹² <http://ntn.tv/news/ukraine/05/11/14/1730.html>.

¹³ <http://www.rupor.org/index.php?id=1104245799>.

¹⁴ <http://maidan.org.ua/static/news/1104700815.html>.

¹⁵ <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;4309/>.

¹⁶ <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;4319/>.

¹⁷ <http://portal-credo.ru/site/?act=news&id=29933&cf=>.

¹⁸ <http://novosti.dn.ua/details/10465/>.

¹⁹ <http://www.otechestvo.org.ua/vesti/20051/v1414.htm>.

²⁰ <http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=846>.

²¹ http://pravoslavye.org.ua/index.php?r_type=news&action=fullinfo&id=6119.

²² <http://www.ukranews.com/cgi-bin/openarticle.pl?lang=ukr&id=594112&lenta=po>.

²³ <http://ukraine.radiosvoboda.org/article/2005/11/968a6536-7d60-4bd1-8775-45bc39f2fe60.html>.

²⁴ <http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=5150>.

²⁵ <http://www.interfax-religion.ru/?act=news&div=6396>.

²⁶ <http://www.liga.net/news/176053.html>.

²⁷ http://www.pravoslavye.org.ua/index.php?r_type=news&action=fullinfo&id=9932.

²⁸ <http://pravoslavie.com.ua/index.php?go=news&razdel=news&page=post&post=1139303124>.

²⁹ http://www.pravoslavye.org.ua/index.php?r_type=news&action=fullinfo&id=10168.

³⁰ <http://pravoslavie.com.ua/index.php?go=news&razdel=news&page=post&post=1144655816>.

³¹ <http://www.religare.ru/news2527.htm>.

³² http://www.pravoslavye.org.ua/index.php?r_type=news&action=fullinfo&id=10450.

³³ <http://portal-credo.ru/site/?act=news&id=41519&type=view>.

³⁴ <http://www.risu.org.ua/ukr/news/article;9641/>.

³⁵ http://www.kievpatr.org.ua/news.php?page=show_nov&id=457.

³⁶ <http://www.uaorthodox.org./news.php?pid=503>.

³⁷ http://www.upckp.km.ua/modules.php?name=News&file=view &news_id=329.